

Septimū Preceptum

et potib; repleta sit. et vlti hoc
continue pl? ditetur que si de
bite ppende;: vix nudū panez
mereretur. et istoz de modico
laboze et precō respectie vult se
et suos tā delicate nutriē. et pre
cō se vestire sicut vn? de multo
maioi sūma. grauior et vtiliori
laboze cōmūitati huiens et ita
discurredo de alijs. hinc ē qd q
si oēs auaritie et supbie et volup
tatis morbo laborāt p q tntū ex
cecātuz qd credūt ita eē dēre ex
hoc qd illa sūt tā cōmūiter iā cō
suetā et qd qsi oēs sic agūt. cū tñ
nulla cōsuetudo possit excusae i
hijs q sunt cōn rectā rōnez. s;
solū in indifferētib; que possūt
fieri bene et male. nulla aut ra
tio recta videtur dictae hoc bo
num qd filia simplicis militis
aut burgenf; qd tumlib; opulē
tā deferat tam precōsam veste;
cūgulū. aut coronā. que pro
statu sufficiet; cuiuscūq; mag
ne pncipisse aut regie. nec hoc
qd qd tumlibet diues mercator
ta splendide in vestibus. tā ma
gnifice in sumptibus viuat qd
sufficiet; regi vel principi bene
magno Et hoc mō multa sunt
q s; dissimulacōne trāseūt nec
reputantur tā mala que tamē
si recte pensarentur. manifeste
viderentur excessiua recto iudi
cio racōnis. Ex quib; patet qd
qntificacō precij iusti pensada

Capitulum Sextū

est in libra racōis recte attēden
do bona fide id est fidei intēcō
ne suā idustriā cū rē. sollicitu
dmē. necitatē. et nobilitatē rei
vōdibilis. magtudinē multitu
dmē. labōes picula et sūptus.

Sequitur. vi. capi. de vsuris.

De vsuis mō et alijs cō a
tractib; tria ponētur.
Primo quot modis vsu
rarij faciūt cōn septimū prece
ptum. Secūdo quāta mala lu
dos comitentur. Tercō quomō
peccāt lusoēs. **Q**ntum ad p b
mū prenōnda sunt quatuor.
Primo qd vsurarij tenentur ad
restituōem vsure et ad restitu
cōem damni p vsuras alicui il
lati. Omnis enim vsu a cōmitti
tur circa mutuacōem vel cōces
sionem. Est aut mutuacō acti
ua seu cōcessio. dācō grātuita rei
quā vel equiuales tenetur red
dē recipiens iuxta pactū. Mu
tuacō vō passiuā ē tal' rei rē
ptio. d; aut mutuacō. qsi meū
tuū facō. hoc tñ qd tibi mutuo
nō simplicit' dē hinc eē meū. sed
solū ad tēp? d; eē tuū vñ vra
cit' dicē possu me tātū hre apd
te et ille nō dicētur oino paup
cui debitozes bñ soluturi tene
rentur multa. d; aut mutuacō
pecunie vel huiusmodi dācio.
quia dominū trāffertur. vñ in
scriptura vocatur mutuacō dā
cio. Exo. xxij. deut. xv. luce. vi.

Si inquit mutuū deditis hīs a quibus spatia recipere. q̄ gratia ē vob. nā a peccōres peccōrib⁹ honoratur ut recipiāt eq̄lia. Et statim sequitur. mutuū date. nihil inde sperantes. et erit merces vestra multa. et eritis filij altissimi. q̄ ip̄e benign⁹ est sup̄ inq̄tos et malos. Dicitur etiam q̄ tunc dā dō. Quia sic pura et simplex donatio sit gratis sine limitacōe. sic ista debet gratis fieri salua ista limitacōe de reddēdo. Vñ x̄ps vbi s̄. dicit n̄l inde sperantes sup̄. vltra reddicōem rei. Additur quā vel equiualens tenetur reddē. q̄ nisi hoc esset pura et simplex foret donacō. Dicitur vlt̄ eq̄ualēs. q̄ aliquā res eadē non pōt reddi. q̄ distrahatur ut pecunia vel p̄dit aut perit ut equ⁹ aut dom⁹. Dicitur etiā iux̄ pactū. Quia mutuo recipiēs nō tenetur remutuata simplici reddere. nisi ita sit pacatum. pōt ei tale pactū fieri q̄ restituat si petitum fuit. vel si a dū vneit ad pinguicem fortunā. et tūc si nō vneit dōdicō: reddere nō tenetur. **S**ecundo notandū q̄ quīs mutuās possit iure remutuata vel valore ei⁹ recipere et repetere: n̄l tñ pōt vltra hoc ab hōie rōe rei mutuate vlt̄ mutuatōis repetere recipere vel sperare. **S**ed bñ pōt recipere qd̄ a mu-

tuū recipiēte non p̄ mutuo s̄ spōte vel ex alia iusta cā datur aut pia. **P**rimū p̄t̄ q̄ recipiēs mutuū. nullū ius habet ad rem nisi ad ex cōcessione mutuātis. **S**ed mutuās nō dedit aut mutuauit nisi ad certum tēp⁹ vltra qd̄ inuito dñō tenere non debet. **S**ecundū p̄t̄ q̄ quando in mutuatū pecuniā vel h̄mōi tunc res ista interim ē mea facta et ei⁹ vsus ē meū op⁹. cui⁹ signū est. q̄ si apud me p̄dit pecunia vel res mihi ē p̄dita nō tibi ut oēs vult. **S**ed cōtra rationem ē. q̄ ego tibi de b̄a dare aliqd̄ de vsu et labore meo quē habeo de pecunia mea. licet p̄t̄ ea tenere tibi dare pecuniā tuam a equalems quā a te mutuauit. et qñ hoc facio: tunc tuū tibi restitui et satisfeci. **S**ed dicitur q̄s. cū ille cui mutuo an hoc mihi potuit dare vnū flor. vultate. cur ergo pro mutuo non pōt dare vnū flor. s̄. idō q̄ non vendibile nullo pōt vendere. **S**ed quilibet bene pōt dare suam rē. q̄ saltē liber est. **S**ed mutuatō cū sit act⁹ vultatis elicitus vel impat⁹. quo quis vult q̄ res sua sit alteri ad beneplacitū eius qui h̄ potestatem sic disponēdi de re vel vlt̄ q̄ sc̄ actū interiorē et exteriorē cōprehēdēs et nullū talium ē vendibile eo mō quo vsurari⁹

Septimū Preceptum

cupit. Ex quo etiā pt; q; vsuā
cōtra legē nature ē. Tercū pa
tet q; non est p̄ioris odicōm̄
q; mutuū p̄stitit alicui post mu
tuacōe; q; añ. s; potuit recipe
sp̄te vel ex alia pia aut iusta
causa data ab eo q; habet; pote
statē dādi. ergo 7 postea hab; 7
ymo recōpensacōe; eorum q;
pecunia nō mēsuratur licite po
test pro mutuo q̄s exigē. s; m
multos. puta beniuolētiā 7
amorē ei; cui mutuauit vel ali
qd hmoi. Sed dicer; adhuc
vsurari;. Si nihil possum reci
pē p̄ bono qd tu habes ex pecu
nia vel vsu eius: tamē tu tene
ris mihi p̄ dāno quod habeo
q; interm̄ q; tu habes eā. ego
non possu emere cōhi p̄ ea nec
possum vti ea nec cū ea lucrari.
qd totū possem habēdo pecuni
am ipsā. Cur nō p̄ tali dāno
aliqd recipiā s;. Qñcūq; ē cer
tū dānū qd mutuās ex mutua
cōe incurrit: tunc nisi illi petēti
fit tāta necitas. p̄ q; iste mutu
ans teneretur illd dānū s; ire
ipē bñ pōt sibi denegare mutu
acōe; Si aut̄ iste petēs volue
rit illd dānū in se recipe ad vi
tādū suū q̄m; dānū: hoc mu
tuans licite pōt facere 7 in dē
mitati sue p̄uidere. nec recipit
hoc rōe mutuaacōis. s; ad vitā
dū dānū. quod sibi ex mutu
acōe iminet vbi v̄ro non est

Capitulum Sextū

aliquod certum dānū: vbi ni
hil certi pōt recipi. Et multo mi
n; qñ eque v̄sibile est occasio
ne mutuaacōis bonū v̄ire sicut
malū vel dānū vitare sic ineur
rere. Sufficit enim p̄ possibili
dāno. possibile lu crū. v̄ndē sic
arguitur oītra vsurariū. Si hoc
est dānum tuū. q; nō potes lu
crari cum pecunia tua. Tūc hoc
est lucrū vel bonū tuum q; nō
potes p̄dere pecuniā tuā ex spo
lio. furto. v̄l alijs dolis. vel me
cādo dānificai cū ip̄a v̄trum
q; enī est eque possibile 7 con
tingens. ergo si teneor tibi p̄
istatu teneis mihi p̄ isto. 7 sic
fit recōp̄sacō. Tercō nōnd
q; habes s; stātā hui; mundi
sicut tenetur interdū s; p̄cep
to. aliqñ s; cōsilio dare aliqd
simpliciter ut elemofinā in digē
ti ut supra habitū est de elemo
fina p̄cepto quito. Itē sup̄ ca.
ij. p̄ntis precepti. Sic etiā te
netur i casu rē suā dāe ad tēp;
qd ē mutuaē eadē rōne. Quia
p̄ma Joh. iij. q; habueit s; stā
ciā; hui; mūdi 7 viderit fr̄m
suū necitatē patientē. clauscit
q; viscerā sua ab eo. quō caritas
dei manet i eo. S; certū ē q; p̄
mū tenetur q̄s facere libere 7
ḡtuite. 7 nihil p̄ eo sperare pro
dacōe vel recipe tanq; d̄bitū
ciuile. q; uis talis elemofinari
us possit licite intēdere q; alius

pius sit ad ipsū orando p eo.
 paup ei in uitate obligatur
 racōe opis pietatis orare wl
 p? esse p benefactore. ergo a
 secūdo debz fieri sic libere uide
 licz mutuū. vbi res datur ad
 tēp? Opa enī pietatis debent
 grās fieri Vñ luce. vi. Estote
 misericordes sicut a p? wster
 misericors est. quū uic; gratis ē
 Et ibidē. Si bñfeceritis hīs
 q? uobis bñefatiūt: que uob ē
 f gratia **Quarto** nōndū fm
 tho 2. 2. q. lxxviii. q? qdam sūt
 res quaz vsus nō est osūpcio
 eaz. ut vsus dom9 ē in habita
 tio a dissipacō ei9. vsus equi
 ē ei9 eqt acō wl alt' eius labor
 a in talib; pōt vsus cōcedi ser
 uata pprietate Et pro taliū re
 rū vsu pōt homo licite recipere
 precū ut sit in eaz locacōne.
 alie sūt res quaz principalis
 vsus ē eaz cōsumpcō. ut sunt
 pecuniā. panis. triticū a h mōi
 vsus ei panis ē cōmestio per
 quā cōsumitur. Sic etiā de ui
 no. a similib; Sic vsus pici
 palis pecunie ē ei9 distractio.
 scdm q? in omutacōne expēdi
 tur. a in talib; non d; nec usus
 pncipalis cōcedi sine dñio qz
 in illis p mutuū fit trāslacō do
 minij Si ei mutuū tibi pecuni
 am. illa erit tua p mutuū. Rā
 mutuū d; q? de meo tuū. Et
 ideo si mutuū p dicitur: ipm

p dicitur illi q? mutuo recepit. li
 c; teneatur reddere equiuales
Similit' de pane uino a simi
 lib; intelligendum ē. **Hīs** g
 prenotatis ocluditur q? q? us
 vsura in nullo casu sit licita: tñ
 in quibusda; casib; pōt quis
 licite recipere ultra ualorem rei
 mutuate. nō p mutuaōe. sed
 alia de causa. primū p; qz uide
 tur eē cōn legem nature ut iā
 patuit. a etiā ē cōn declaratio
 nem eccie. **Extra** de vsu. li. v. fe
 re p totū. Et otra simā legem.
 p; q? pecuniā suā nō dedit ad
 vsurā. **Secundū** p; primo ca
 su si q? detinet inuisse p uolē
 tiā bō mea. a mutuo sibi pecu
 niā: recipies eadē bona in pi
 gn? si q? fructus ueniunt de il
 la re impignorata: ego iure re
 cipio. non racōe mutui. sed qz
 pertinebat ad me etiā sine omi
 mutuaōe **Secūdu** casus si
 an tpa tibi mutuauit. a hodie
 debes soluere. a qz non soluis
 ego ex legitima causa cogor
 tñtū pecunie s; vsuā recipere tūc
 illud qd p usura teneor solue
 re tu debes dare. a ego iure re
 cipio non p mutuaōe qz iā
 finem habet nec tu tenes rē il
 lā ex mutuaōe s; detines uo
 lēter wl me iurto Et q? ex ista
 iniuria tua habeo dānū: tu te
 neris mibi illud refundere **Ter**
 tius casus est si ego hidiuisti p

te ei qui tibi mutuauit. et tu te
 pe solucōis nō soluis. nec libe
 ras me a fiduciōe. mutuās q̄
 recipit pecuniā sibi debitā sub
 vsuā ut p̄us et p̄t̄ p̄missione;
 meā obtinet iure a me illō q̄d
 dedit pro vsura tu teneis mihi
 illō reddē. nec ego recipio vsu
 rā a te. nec tu das illō residuū
 racōne mutui. s̄ p̄t̄ damnum
 q̄d ego ex negligētia tua incur
 ri. **¶** **Q**rtus casus potitur extr
 de vsuris salubrit. **S**i socer q̄
 differt dare genero dotē. obli
 get sibi in re cuius vsus non ē
 ei? cōsūpō pign? p̄ dotē quā
 mox dare deberet. tunc gener
 nō tenetur fructus quos de bo
 nis impignoratis p̄cipit cōpu
 tare in sorte. hoc intellige cum
 maritus sustinet onē a m̄rimo
 n̄i alias non. **E**t dicitur nōnē
 in re cui? vsus r̄c. **Q**uia s̄m ml
 tos non potest de decem floze
 mis vnum recipere. q̄ cōn natu
 ram pecunie est q̄ gener; sc̄z
 p̄hm. **S**ed tamē hoc non p̄t
 esse p̄t̄ hoc q̄ gener expectat.
 et dat indutias socero numerā
 di vel soluendi dotē quia hoc
 eēt pro mutuo recipere. **S**i hoc
 videtur eē licitū. quia ius p̄su
 mit q̄ quādo quis dat altei fi
 liā suam. non vlit eos deficere
 vel perire. p̄mo s̄bleuare i one
 ribus matrimonij. vnde presu
 mitur ex caritate facere q̄c quid

facit v̄l q̄ papa qui hab; pui
 dere saluti hoim ordiauit hoc
 in p̄nā differēcium dotē vel in
 fauorē matrimonij. **E**t q̄ hoc
 mūdus acceptauit: quilib; ta
 le pign? obligās videtur renū
 tiare quodāmo iuri suo. **Q**ui
 t? casus s̄ dubi? ap̄d quosdā
 est. a tagit. **E**tr̄ li. iij. de feod.
 ca. insinuacōne. **Q**uando v̄sal
 l? bō feodalia impignorat do
 mino feodi. quia tūc sc̄z legi
 stas et canoistas dñs nō tene
 tur oputare in sorte percepta
 de bonis predictis. etiam si p̄ci
 piat aliqd̄ vltra labores et im
 p̄sas. maxie q̄n interi non exi
 git seruitū. **T**n̄ in hoc casu se
 curior ē opio **I**nno cēij dicētis
 q̄ ibi oport; fruct? cōputari in
 sorte. **¶** **E**t; ex p̄dictis q̄ mul
 tis modis vsurie peccat q̄s cō
 tra septimū p̄ceptū. **P**rio q̄ ali
 cui pecuniā mutuatur. et p̄ solo
 tali mutuo exigit lucrū tp̄ale i
 pecunia. aut in alia re cui? va
 lor p̄t pecunia mēsurari. **D**ico
 nōnē p̄ solo mutuo q̄ s̄m th̄.
 q̄ mutuū dat. p̄t absq; p̄cō i
 pactū reducere cū eo q̄ mutuū
 accipit recōpnsacōnez damni
 ut patuit in secundo nōbili et
 in quarto p̄ casus. **D**ico etia; q̄
 exigit lucrū. q̄ sc̄dm eundem
 th̄. **S**i mutuās accipit aliqd̄
 ab eo cui mutuatur. nō quasi exi
 ges nec q̄n p̄ aliq̄ obligacōe

Septimum Preceptum

facita vel exp̄ssa s̄ sicut gratu-
itum d̄ n̄: non peccat ut sup̄
patuit. **S**ecūdo oīra hoc man-
datum peccat p̄ vsurā qui p̄ q̄
cūq; re que vsu cōsumitur mu-
tuata accipit ex pacto vltra
sortē pecuniā a aliā rem cuius
valor p̄t pecuniā mēsurari qz
cū talem rē mutuatur alteri: tūc
ampli⁹ non est sua. s̄ istius q̄
eā mutuo accipit. **S**i ergo ex-
igit p̄ ea lucrū: tunc exigit lu-
crū p̄ re nō sua. **E**t q̄ patz qz
vsurā omittit q̄ pro mutuo ex-
igit mun⁹ ab obsequio. vel a
lingua. qz v̄tq; valor pecuniā
mēsurari p̄t. ut p̄t; in laborati-
bz; aduocatis ⁊ similibz; **T**ercō
peccat oīra hoc p̄ceptum p̄ vsu-
ram q̄ mutuatur. xvij. libras p̄
vna vel centū etiā p̄ vna cum
pacto de illa soluēda p̄mo so-
la spes de lucro ratione mutui
sc̄dm illd̄ luce. vi. mutuū date
n̄l idē sp̄ates. **E**x hoc patz qz tal-
spans lucrū p̄ mutuo sit vsurā
ri⁹ mentalis vrū est quando
spes lucri est cā mutuādi. **I**ta
qz alias non est; mutuaturus
nisi de lucro recipiēdo sparz; a
aliquo alio emolūmēto ut de
pp̄ma vel simili lucro. **S**i q̄s
vro principaliter moueret
ex caritate ad mutuū. ⁊ cū hoc
sparz; de retribuōne alicuius
lucri: illud nō est; vsurance vi-
tiosū ut dicit Alb. sup̄ illo luc.

Capitulum Sextum

vi. mutuū date n̄l inde speratōs
Obligatur enī ex beneficio qui
mutuū recepit. s̄m illud luce.
ibidē pro ut vultis ut faciant
vob̄ h̄ies ⁊ vos facite illi simi-
liter. **E**t dixi nōnter. **S**i quis
mutuarz; xvij. libras p̄ vna.
Quia si nō mutuarz; realiter s̄
emez; vnā libram p̄ xvij. sup̄
aliq̄ re immobili annui census
a xvij. libris essent iustū pre-
ciū pro vna p̄petui cēsus. vel
ad re emēdū: tunc cōtrict⁹ nō
est; vsurari⁹. **Q**uō vsurā cō-
mittit q̄ mutuatur alteri s̄b tali
pacto ut etiā sibi postea remu-
tuet qz vult aliū obligare ad
pecuniā estimabile. licz; cū licitū
sit ⁊ dignū. qz mutuū vnū
mutuetur aliud. nō tñ est lic-
tum aliū p̄pter mutuū obliga-
ri ad r̄mutuand. **Q**uō vsu-
rā cōmittit qui habēs molēdi-
nū mutuatur pistozibz; aut alijs
illo pacto qz molāt solū i suo
molēdino. **A**ccipit enī vlt̄ sor-
tē in tali mutuo scz; istā como-
ditatē q̄ est pecuniā estimabil.
⁊ aufert eis libertatē alibi mo-
lēdi ⁊ tenetur eis ad satisfacti-
onē. **S**exto cōmittunt vsuraz;
q̄ mutuauc̄t res suas ad certū
terminū q̄ veniente nolūt da-
re prolōgacōez; nisi data pecu-
niā p̄t mutuū vel alio equalē
ti. **S**ūt enī vsurarij. etiā si ex-
presse nihil petāt. **S**eptimo

vsurā omittūt q̄ rē cari? v̄dūt
 q̄ sit iustū p̄tū ipsi? p̄t̄ hoc ut
 emptori de pecunia soluenda
 expectent vsq; ad certū termi-
 num. vel qui rem vili? emit q̄
 sit ei? iustū p̄tū p̄t̄ hoc quia
 pecuniā soluit prius ante q̄ si
 bi res possit tradi. Aut etiā qui
 tpe collectōis bladi vini ⁊ con-
 similiū cū minus soluere solēt
 vendit talia pro p̄tō qd̄ vali-
 tura sūt circa pasca. Aut alio tē-
 pe in quo pl? soluere consueuerit
 ⁊ sic de singulis modis pallia-
 te vsure cōn. vii. p̄ceptū sit ⁊ te-
 netur in oib; talib; q̄s ad resti-
 tucōem dām p̄rio sic sibi inu-
 n iste illati. **O**ctauo q̄ mutuāt
 ad vsurā noie aliēo. ⁊ hoc ma-
 xime est vix de tutore pro cuiā
 tore ⁊ similib; q̄ in hoc non p̄-
 stant nudum ministeriū s; etiā
 autoritatē. ⁊ sic vsuras accep-
 tas nomine alieno tētur hmōi
 restituere. si iste cui? nomine
 accepit nō est in soluendo aut
 si non vult restituere. Idē intel-
 ligo p̄ omnia de vitricis ecclesie
 ⁊ de hīs quib; o mendata sūt
 hospitalia aut alia loca religio-
 sa ⁊ pia nec excusat eos q̄ hu-
 iusmōi lucra cōuertātur in pi-
 os vsus. q̄ ē regula iuris non
 sūt facienda mala ut euemāt
 bō. Et q̄ scō; se vsura ē mala:
 nūq̄ pōt fieri bene sic alia simi-
 lia ut dicit Aug9. libro contra

mendaciū. **N**ono peccant o-
 oēs isti ciues cōtra hoc p̄cep-
 tum quoz autoritate. cōsilio.
 vel cōsensu alicuius cōmunita-
 tis mutuunt ad vsurā. Et oēs q̄
 autoritatē prestant. aut p̄cep-
 tum ad hoc dant. aut consiliū
 sine quo ciues hmōi vsurā nō
 cōmisissent. tenentur ad resti-
 tucōnem in solidū. Ceteri v̄ro
 ut cōsentientes p̄t̄ emolimen-
 tū quod eis ex hoc accrescit: te-
 nētur ad restitucōem ei9 ptis q̄
 ad eos puenit. aut q̄ tum rele-
 uati sūt in expensis quas alias
 fecissent de suo a quas eos sol-
 uere oportuiss;. **N**otat autē do-
 ming Alb. sup illo luc. vi. Mu-
 tuū date nihil inde sperātes. Cō-
 tra mutuū inq̄t multis modis
 peccatur. **P**rimo indigent nō
 dādo. vñ eccl̄astici. xix. Feneā
 re primo tuo in tepe necessita-
 tis illius. **S**ecūdo datū nimis
 impotune repetēs o. q̄n hō nō
 pōt soluē cōn qd̄ vsa. lviij. oēs
 debitorēs v̄ros r̄p̄titis. vbi glō
Qui r̄p̄tit nō habētē dō facit
 violētā. **T**ercō pignoā necēia
 ul' detinēdo ul' destruēdo de q̄b9
Job. xxiiij. Abstulisti p̄ pigno-
 re bouē vidue. Et exo. xxij. pri-
 mo tuo pignoā vestimētū ei9
 añ solis occasū reddēs. **Q**uarto cū
 vsura exigēdo ut h. Et ezech. v
 iij. Ad vsurā nō omodaueit qd̄
 vic; ad vix iustū necio p̄anet

Septimum Preceptum

Exo. xxiij. Si pecuniam debeis mutuo nō vige eū nec vfuū opprimes. Quinto p dilacōne termini solucōis munera accipiēdo. de quo ps. Qui pecuniā suā nō dedit ad vfurā. **¶** Qñ tum ad secundū pñcipale queritur vtz ea licite possint recipi ⁊ retineri que acq̄runtur p ludos aleæ scaconz vel alios. ⁊ ex pactis mutuis hōim de curribz; equoz galloz ⁊ alioz animalium moribz; bellis. vel duell etia hōim. vel de duracōne pluuie vel siccitatis. vel q̄cumq; alio incerto futuro vno vnaz ptē contradicōis. alio aliā elige. Et ponat casus erēpliḡcia. Sicut petr⁹ ⁊ paulus abo sui iuris. signo vrbis vel facto tale pactū faciāt mutuo q; petr⁹ debeat dare florenū i casu quo crastina die non ceciderit pluuia vel si i tessere vnerint tres oculi. Et ecōtra paul⁹ petro i casu q̄ ceciderit pluuia vel q̄ tuoz oculi vnerit in tessere. ponatur etia vltari⁹ q; veniat ill⁹ qd petr⁹ elegit. Tūc queritur vtrū isti peccēt sic paciscēdo. hoc ē. q; vn⁹ eoz obligat se sic alteri. ponendo rem suā i tale dubiū ⁊ fortunā ⁊ q; recipit reobligacōnem ab alio. ⁊ vtz impleta odicōne quā petrus elegit. paulus possit licite retinere rē suā. vel an teneatur

Capitulum Sextum

eam dare petro ⁊ an petr⁹ possit eam licito iure recipere ⁊ retinere tāq; suam. In istis enī consistit tota vis ludi. Pro quoz intellectu nōndū q̄ non oportet dubitare an licitū sit ludicū vliocosa exercere p recreacōne ⁊ quasi p qdā quiete virtutis aialis cū tā theologū q; phi cū hoc ponāt virtutē eutrope lie vel iocūditatis. **¶** S; q; talia q̄ pro alleuiacōne mētis inuenta sunt sūt p acq̄sione. pecunie ⁊ pecunia estimabiliū. Idcirco dubiū motum ē. s; n. ergo ad dubiū septē sūt tenēda. **Primū** est q; homo habēs dñiū rei pōt licite se obligare ad dādū eam sub tali odicōne fortuita nisi forte q; haberet dñiū quo ad hoc restitutum. vel nisi odicō vel obligacō vel ambo simul aliqd mali implicarēt. p; q; talis pōt simpliciter ⁊ libere dare sic ⁊ quomodo vult ⁊ statim. ergo pōt etia dare impleta odicōne que nihil mali includit. **¶** Qd autem pōt quis licite facere: ad hoc faciendū pōt se pacto vel pmissio restringere. **¶** S; hic adūten dum ē q; talis obligacō pōt etia male fieri. utpote quādo q; s; i recta; racōem deberet p se aut suis seruare. **¶** Siue qñ obligaret se ibi vbi sciret venire in malū. **Secundū** est q; homines

oblige se sic ut p̄dictū est in primo p̄cise a p̄ncipalit̄ p̄o simili reobligacōe iniquū 7 in iustū est. Similit̄ a talem exigere obligacōnez p̄ obligacōne sua. p̄batur q̄ ibi in cōtractu nō fuatur equalitas. eo q̄ obligacō pauli ē petro lucro sa s̄ obligacō petri paulo n̄l. Et hoc est q̄d petro de fideat̄ et intendit. paul⁹ v̄o cōtrarium lic; nō cōsequatur intentū. ergo nullus eoz intendit. ēq̄tatem q̄ tamē necessario in omni cōtractu nō ḡtuto requiritur. Itē p̄batur ex alio. q̄lib; ludēs talis h; inordiātū d̄siderium ad t̄palia. 7 nō s̄biectū deo sic deb; q̄ ludēs de quo agitur de fideat̄ v̄mize illd̄ quod ip̄e elegit. int̄m q̄ si oīno non v̄neit tristatur. maledicit aliquādo. a blasphemiat. q̄ sūt maifesta signa magni d̄siderij a nimis inordiati manifestū aut̄ est q̄ casus oculoꝝ in tellere. vel pluvia. vel similia sūt actus natuāles a deo respectu cuius nulla ē fortuna directe. lic; voluntas mala ut sic non sit a deo. Ecce quō lusoꝝ dolet de illo q̄d deus facit. In hoc aut̄ magis piculo se stant q̄ talia eligūt. q̄ si v̄nerent eēnt om̄nitati d̄anosa. ut q̄ nō v̄niat pluvia. vel q̄ nix vel gelu d̄iu dur; a q̄ p̄bet̄ s̄ b̄ijp̄ occasione d̄siderandi id

quod deo non plac; vel om̄nitati noc;. ¶ Itē pt; aliter. Rā q̄ duo qui simul ludūt volūt h̄re deum ad impossibilia. Quilib; enim vult q̄ ip̄e finaliter lucretur. hoc aut̄ in eodē ludo imposibile est fieri. Itē q̄ lusoꝝ p̄o sunt se ad hoc q̄d impossibile ē deū v̄triq; placere. a sic agere q̄ v̄terq; stet de eo bene otēt; Ad cuius cōtrariū deberent oīno conari quia aliter non p̄nt esse deo placētes a grati. Dicēte Aug⁹. nemo placet deo nisi placeat sibi deus. Ecce q̄ntum malū vult vnus lusoꝝ alteri. dū quilibet vult q̄ de⁹ alteri nō oplaceat. q̄uis ondāt se q̄nq; tales q̄h̄ sint socij a amici. Itē ex alio tales ludētes abutūtur d̄m̄is dei de⁹ em̄ dedit nob̄ t̄palia. nō ad aliud. v̄tenda. nisi ad laudem suā. v̄tilitatē nr̄am aut p̄xi. nūc autē ludens autit se ut cōmunit̄ per ludum a laude dei a ei⁹. m̄oria a necessario vel hab; d̄anū vel d̄amificat p̄ximū. 7 hoc vltimum p̄ncipaliter intendit. ergo sic ludere est abuti d̄m̄is dei. Tertū ē q̄ le p̄c̄m sit lud⁹ p̄dictus. s̄. q̄ ludere p̄ncipalit̄ intencōe lucri ut talis a acq̄sita retinere sola vel p̄ncipalit̄ hac occasione est ex genere p̄ccatum mōzle quia est otra caritatem p̄ximi p̄mo a dei ut pt; ex precedētī

Septimum Preceptum

dicto potest tamen aliquis sic ludere
 de peccare venialiter. Sicut si lu-
 dret puer ex toto desiderio lu-
 crandi per globulo vel lapillo
Aut aliam pueram quod primo
 non noceret. **S**icut est quod pau-
 lus in casu principali non potest
 iuste retinere rem de qua pactum fe-
 cit. probatur. paulus perdidit ius
 suum quod habuit ad illam rem. et
 non acquirit aliquid novi iuris
 ad eam. igitur non datur sibi
 et per consequens non potest retinere eam
 sibi. **P**rimum vicium quod perdidit ius
 suum patet. quod paulus potuit iuri
 suo renunciare et renunciauit. er-
 go perdidit. **A**liud per priam parte
 patet ex casu. per secundam parte proba-
 tur. paulus ex quo consensit in lu-
 dum: consensit expressse vel tacite
 quod si sic euenerit sicut petrus ele-
 git. quod res non esset sua ergo re-
 nuntiavit rei illi si sic euenerit.
Sed sic vitium igitur. **S**ecundum vicium
 quod non acquirit nouum ius patet
 quod per dandum illud nihil iuris ac-
 quirunt. et nihil aliud inuenit iuxta
 casum. quod per illud omnia alia ex-
 cluduntur. **Q**antum est quod petrus
 non iuste occasione ludi recipit
 rem istam ad sibi retinendam. pro-
 batur: petrus nullum ius habet ad rem
 in hoc casu. et non datur sibi
 igitur ut casus inuit. ergo **P**ri-
 mum vicium quod nullum ius habe-
 at ad rem patet. quod nemo ex in-
 iusto fundamento suo potest in

Capitulum Sextum

aliqua re ius acquirere. eo quod sic
 nemo colligit de spinis uas.
 nec de tribulacione. **M**ath. vii.
 sic nec ex iniusto potest uire ius
 nihil enim dat quod non habet. **S**ed
 petrus ad acquirendum rem pauli
 habet iniustum fundamentum eo quod
 facit iniustam obligationem et
 damnificat proximum et abutitur
 donis dei ut in secunda probatione
 patuit. **S**extum est quod res
 per casum lucrata ad cuiuscumque
 manus duciat occasione ludi sci-
 entis quod res talis sit: est ad pios
 usus ouertenda. vel auctorita-
 te superioris qui sibi tale dispo-
 sitionem reseruauit. vel si nullus
 superior sibi talia reseruauit: ipse
 per se debet facere vel disponere quod
 per alium fiat. patet quod omnia tem-
 poralia sunt ordinata a deo et or-
 dinata a hominibus vel imme-
 diate ad laudem dei vel ad utilita-
 tem hominum. In qua tamen etiam
 laus dei intendenda est. **S**i ergo
 ordinatur ista res immediate
 ad laudem dei: manifestum est quod
 in pios usus ouertitur cum pie-
 tas sit cultus dei secundum Augustinum.
Si autem ad utilitatem hominum ra-
 tionabiliter ordinatur. cum nul-
 li debeat de iure. planum est quod
 cui datur. datur ex misericordia et pie-
 tate et sic iterum in pios usus
 conuertitur. **S**ed quereretur ali-
 quis ex quo res ista debet in pios
 usus conuerti: utrum hoc spectet

ad petrū vel paulū vel aliquē;
aliū. sūde. q̄ vterq; eoz deb;
ad hoc conai. quia quilibet eo
rū est causa q̄ res sic cōuertē
da est. a p̄terea etiā vterq; eoz
debet facere diligentia a impe
dire ne alit̄ conuertatur. vñ si
paul⁹ timet q̄ petrus nō sic cō
uertat: debet q̄tum de iure pōt
puidere q̄ non vniat ad ma
n⁹ eius. notificando vic; sup̄
ori ad quē p̄tinet dispoſicō vel
ponendo ad manus cōmunes.
vel procurando arz estacōnem
vel aliquo alio modo iusto aut
benigno. Similit̄ debet facere
petrus ne res vniat in manus
pauli si cōformit̄ timet de ipso
Si vero nullus talis iuridic⁹
mod⁹ locum haberet: quia ta
men paul⁹ pactum fecit se da
turū petro si pluer; hodie tūc
ex quo pluit: videtur securius
q̄ det vel dimittat petro posses
sionem rei q̄ q̄ sibi reſuet. pa
cta enim seruāda sunt q̄tum
possunt sine peccō maxime quā
dō dubiū est quomō petr⁹ rē
cōuertat quia tūc presūmēdū
est de bono vel quādo non pōt
iuridico vel benigno modo in
debitam conuersionem rei quā
pdidit impedire. nō em̄ vide
tur q̄ paul⁹ ad impediendā
illam conuersionē rei in debitā
etiā si visimilit̄ timeat de ea de
beat se piculo exponē vel pug

re Aut se ponere ad scād alium
vulgare. ut notetur de non ob
ſuacōe pacti. mēdacō. vel falli
tate nisi si q̄tum aliq; istoz
de iure debitū est vel scdm iusti
tiā expedit. ¶ Septimū est q̄
occasione ludi nihil oino pōt
de aliena re recipi vel tenei de
iure. nisi q̄tum p̄sumitur de v
lūtaria p̄dentis dacōne etiā si
nō perderet. Sic enim fit in
amicos q̄ aliquando sine ludo
pl⁹ dant q̄ p ludū amittāt Et
iō qui ludūt in solacō pro es
bilib⁹ vel potabilib⁹ vel alijs
reb; t̄nto securius sumūt acq̄
ſita q̄to vnius p̄sumūt p̄det̄
vlūtarios ad dādū ex amicitia
etiā sine ludo igitur se nō lucz
ſ; solaciū de victoria intendere
Det̄nto vero in securiores de q̄n
to illos inuite dare intelligūt
vel se lucrū ut lucrū intendisse.
¶ Sed quererēs p̄nt ne i ali
quo casu perdet̄s in ludo de iu
re perditā repetere. Rñ. q̄ sic
nā quando furiosi minorēnes
maxie pupilli. mente capti. fur
di. ceci. muti. a morbo p̄petuo
laborātes sui. religiosi. filij fami
lias. q̄ nihil habēt nisi a patre
vxoꝛes que non habent p̄ſer
nalia. perdūt aliquid ludos: il
la iure possunt repeti de bent
restitui. vel illis. vel eozum tu
torib; curatoib; domimis. mo
nasterijs. patrib⁹. aut maitis

Item dicitur hec si administrator rerū ecclē asticariū de rebz ecclē aliquid ludo pdidissz similiē repetere possz a reddi deberet si aliq̄s inute ludendo et ad ludum coactus aliq̄d pdidissz. **Cōformiter** credere repeti posse a reddi debere. si q̄s solū cōsensisset in simplici et planū ludū. et aliq̄ p̄ falsitatem quā iste nō agnoscerz lucraretur. ludēs ei taliter nō iuste pdit rē suā. nisi p̄ consēnū in illō. mediante quo pdit ut patuit. **Ille** autē de quo hic dicitur non osēsit in fallaciā per quā lucrās obtinet qd̄ intēdit. **Quintum** ad tertiū principale nōndū q̄ ad detestacōez ludi. tria faciūt. **Primo** multitudo peccatorū q̄ in ludo accidere p̄nt. primum cupiditas q̄ s̄m apl̄m. i. thi. vi. ē radix oīm maloz nec ē ibi quecūqz cupiditas. h̄ rapina vult ei primū spoliare rebz suis. **Secūdu** est pdicō. vult ei spoliare illū cū q̄ comedit et bibit. **Tertū** ē immia vel let enī eū spoliare si possz etiaz camisia. **Quartum** ē qz vsurariū excedit in malo. q̄ infra mēse dē. x. flor. vnū luc̄tur. h̄ iste statū luc̄tur eadē die. **Quintum** ē afflictio patris dei. quē iurādo et imprecādo de honestat. **Sextū** ē mādatū ecclē qd̄ quodā modo p̄mittit. de hijs duobz

puer. xix. **Qui** affligit patres et fugit matres; ignominiosus est et infelix. **Septimū** est scandalū p̄ximi. corrupūtur enim multi qui ad ludū vidēdū conuertunt. **Octauū** est obmissio m̄torū bonozū q̄ debet; quis facere tempe quo ludit. **Nonū** ē peccatū p̄iurij. **Decimū** fraud quā cōmittit in alterū. **Unde** cū ira et ouitia cōpccōrū. **Duodecimū** ē fractio solēmitatū. in quibus plus cōueniūt. **Decimūtertū** inter dū homicidiū etiā p̄ modico verbo. **Decimūquatu** ē p̄dolatria. qz sup̄ illo phil. iij. quoz deus vnt̄ ē. dicit glō. hoc ab homine colitur qd̄ pre ceteris ab eo diligitur. **Secūdo** faciūt ad detestacōez ludi qz in eo quasi oia p̄cepta decalogi trāsgrediūtur. **Primo** illō nō habet deos alienos ut iam tactum ē. **Secūdu** nomē dei vanū facit̄ assumit. **Tertium** sabbatū sepe violat. **Quatu** et alia facit̄ patet. preter nō mechaberis. qd̄ ad in n̄ spūaliter trāsgredit̄. qz ad h̄rens alicui alij a deo cōn̄ dū fornicacōem omittit. amorem anime cū creatura re cōbinādo iordinate. p̄mo sepe tales socij sūt fornicatores ad h̄as. **Tercō** facit ad detestacōez ludi m̄plex ibi omīssa stultitia. **Quia** p̄mo vilissime fuit ut se ludoz

Septimū   **Preceptum**

subicit taxillis vic; ossibus forte canis. **S**ecūdo largitur ad pceptū taxilloz qđ non dar; ad dei pceptū. **T**ercō qđ olentit qđ vilissim sibi nobilissimū recipiant vic; tempus. **Q**uāto omnibus noc; quia facit quod sibi est dānosū p̄ximo scandalosū ⁊ deo otumeliosum. **Q**uinto qđ velut insanus p̄rijs manibus se ibi quis interimit.

Sequitur capitulum Septimū

Quia vero detinere alienū est cōtra septimum pceptū. **I**deo nūc de restitutione tria sūt p̄ncipalit̄ dicenda. **P**rimo quō sint restituenda bona mateilia rez ⁊ corpora. **S**ecūdo quō bonū fame sit restituēdū. **T**ercō quō bona anime sint restituēda. **Q**uātū ad p̄mū nōndum qđ restitucō ope vl voluntate est qđ dā p̄ ambulū necessariū ad otucōez. **E**t qđ aliū iniuste damificauit aut aliena detin;: tādū est peccator mortalis qđ diu non vult restituē p̄ posse dicēte b̄to **A**ug⁹ in **E**p̄la ad macedonium. **Q**uādū res p̄pt̄ quā p̄c̄m est non redditur. si reddi potest: penitētia nō agitur s; fingitur. **S**i aut̄ veracit̄ agitur. non dimittitur p̄c̄m nisi restituatur ablatum. **E**x quo pt; qđ qđ diu homo nō restituit p̄ posse si interim sacmētū aliqđ sumit nō

Capitulum   **Septimū**

uo peccato peccat. qđ indignē sacramētū sumit. **E**t si manēs in tali peccato implet penitēciā; sibi a sacdote p̄ p̄c̄is sic cōfessis inuictā. nihil per hoc satisfacit deo s; multo s;. **S**ecūdo nōnd qđ detinere alienum inuito dño: est idē p̄c̄m mortale qđ otra septimū pceptū. s; nō furtum faties. **C**ertū est enī qđ auferre alienū est cōtra idē pceptum ⁊ eadē racōe retinere alienū. qđ dānicatur i vtroq; dñs rei ⁊ ab vsu sue rei inuit; ipeditur. **E**st etiā cōtra iustitie virtutē qđ reddit vnicuiq; qđ suum est. **E**st etiā cōn̄ fratnā; caritatē. que vult altei bonum ⁊ retinēs alienū vult altei malū vnde eadē racōe qua detinēs vxore; alterius non est capax penitencie: sic etiam qui bona aliena inuito domino. **T**ercio notandum qđ de restitutione sunt multa dubia doctrinalia que determinat scūs thō. ⁊ sco. in. iij. di. xv. **P**rimū dubiū ē **q**uis teneatur restituē. s; qđ p̄mo ⁊ p̄ncipaliter ille qui rem abstulit aut damnū iniuste intulit. ⁊ hoc est certum. **E**t p̄c̄ illi sunt multi alij qui ad restitutionem obligantur. qui cōprehenduntur in hīs verbis **I**ussio. s; hūi. cōsensus. palp. recursus. **P**articipās mut; nō obstās nō manifestās. **E**t thō.